

ƏDLİYYƏ SİSTEMİ İNKİŞAF YOLLARINDA

Müstəqil Azərbaycan şanlı, şərəfli tarixi günlərini yaşayır. Yurdumuzun hər yerində qələbə sevinci, bayram ab-havası hökm sürür. Möhtərəm Prezidentimiz, Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə qüdrətli ordumuzun qazandığı zəfərlər, işğal altında olan torpaqlarımızın düşməndən azad edilməsi xalqımıza böyük sevinc, yüksək əhval-ruhiyyə bəxş etmişdir. Məhz belə tarixi günlərdə Azərbaycan ədliyyəsinin yaradılması-nın 102 illiyini qeyd edirik.

Ölkəmizdə ədliyyə sistemi xalqımızın müstəqillik uğrunda mübarizəsini, onun şanlı keçmişini əks etdirən zəngin tarixə malikdir. Dövlətimizin ədliyyə tarixinin ən şərəfli anları 1918-ci ildə Azərbaycan Demokratik Respublikasının yaranması ilə başlanır. Ədliyyə Nazirliyi öz işinə ilk növbədə ədliyyə strukturlarının, məhkəmələrin və istintaq sahələrinin bərpası ilə başlamış, gərgin fəaliyyət nəticəsində məhkəmə aparatları tədricən bərpa edilmiş, binalar qaydaya salınmış, çətinliklə də olsa hüquq ədəbiyyatı kitabxanası yaradılaraq 6 aylıq hüquq kursları təşkil edilmişdir. Həmçinin, ədliyyə orqanları və məhkəmələrin fəaliyyəti ilə bağlı bir sıra qərarlar qəbul edilmiş, o cümlədən 1918-ci il noyabrın 14-də Azərbaycan Məhkəmə Palatasının Əsasnaməsi, noyabrın 22-də isə Ədliyyə Nazirliyinin Əsasnaməsi təsdiq edilmişdir.

Azərbaycan Demokratik Respublikası 1920-ci il aprel ayının 27-28-də sovet hökumətinin XI qızıl ordusu tərəfindən işğal edildikdən sonra inqilab komitəsinin 1920-ci il 13 may tarixli qərarı ilə Ədliyyə Nazirliyi ləğv edilmiş, Xalq Ədliyyə Komissarlığı yaradılaraq, onun səlahiyyətlərinə qanunvericilik layihələrinin hazırlanması, məhkəmə işçilərinin seçilməsi, təlimatlandırılması və onlara inzibati rəhbərlik edilməsi, qanunçuluğa ali nəzarət və istintaqın aparılması daxil edilmişdir. Lakin 1930-cu ildə bu komissarlıq ləğv edilərək onun funksiyaları prokurorluq, Ali Məhkəmə, Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi-nə və digər orqanlara verilmişdir.

1933-cü ildə məhkəmələrin, prokurorluğun, istintaqın birləşdirilməsi, vahid məhkəmə siyasətinin həyata keçirilməsi, bütün hakimiyyət orqanlarının, təsərrüfat müəssisələrinin, ictimai birliklərin və fiziki şəxslərin hərəkətlərinin qanuniliyini müşahidə etmək məqsədi ilə Xalq Ədliyyə Komissarlığı yenidən təşkil edilmiş, onun səlahiyyətinə müvafiq qanun layihələrinin hazırlanması, qanunların şərh, məhkəmə kadrlarının hazırlanması, əhaliyə hüquqi yardımın təşkili, penitensiar sistemin idarə olunması, Ali Məhkəməyə, dövlət prokurorluğuna və vəkillərə rəhbərlik etmək funksiyaları daxil edilmişdir.

1937-ci ildə Xalq Ədliyyə Komissarlığının yeni Əsasnaməsi təsdiq edilmiş, onun səlahiyyətləri xeyli məhdudlaşdırılmış, əsas fəaliyyət sahəsi məhkəmə və notariat orqanlarının işinin təşkili və onlara rəhbərlik etməkdən ibarət olmuşdur. 1959-cu ildə Ədliyyə Komissarlığı yenidən ləğv edilmiş, məhkəmə orqanlarının fəaliyyətinə rəhbərlik və nəzarət, məhkəmə statistikasının aparılması Ali Məhkəməyə həvalə edilmiş, Nazirlər Soveti yanında Hüquq Komissiyası təşkil olunmuş və bununla da Ədliyyə Komissarlığının səlahiyyətləri ayrı-ayrı dövlət orqanları arasında bölüşdürülmüşdür.

Sovet hakimiyyəti illərində ifrat mərkəzləşdirilmiş hakimiyyətə aludəçilik, ayrı-ayrı dövrlərdə ədliyyə orqanlarından repressiya aləti kimi istifadə edilməsinə yönələn dövlət siyasəti, bu orqanların dəfələrlə ləğv edilib yenidən yaradılması ədliyyə sisteminin sabit struktura malik olmasına və işinin təşkilinə maneçilik törədirdi.

Ədliyyə Nazirliyinin yenidən yaradılması görkəmli dövlət xadimi, ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrə təsadüf edir. 1970-ci il oktyabrın 27-də Azərbaycan SSR Ali Sovetinin qərarı ilə Ədliyyə Nazirliyi təsis edilmiş və bununla da ölkəmizin ədliyyə tarixində yeni mərhələ başlanmışdır. Ədliyyə Nazirliyi sabit fəaliyyət göstərərək məhkəmə orqanlarına təşkilati rəhbərliyi həyata keçirmiş, əhaliyə hüquqi yardımı yaxşılaşdırmış, notariat fəaliyyətinin və məhkəmə ekspertizalarının aparılmasını təmin etmiş, ümumiyyətlə, ədliyyə işi təkmilləşdirilərək gələcək inkişafı üçün zəmin yaranmışdır.

Azərbaycan yenidən dövlət müstəqilliyi əldə etdikdən və ulu öndər Heydər Əliyev ikinci dəfə ölkə rəhbərliyinə gəldikdən sonra ədliyyə orqanlarının işinin müasir tələblər səviyyəsinə qaldırılması üçün əsaslı tədbirlər həyata keçirilmiş, Ədliyyə Nazirliyinin cəmiyyətdə rolu və əhəmiyyəti artmış, səlahiyyət dairəsi genişlənməmişdir. Ədliyyə işçilərinin peşə bayramı gününün müəyyən edilməsinə təşəbbüs göstərilərək dövlət başçısına müraciət edilmiş və ümummilli lider Heydər Əliyevin 2000-ci il 11 noyabr tarixli sərəncamı ilə 22 noyabr - Ədliyyə işçilərinin peşə bayramı günü kimi müəyyən edilmişdir. Ümummilli lider Heydər Əliyevin

qətiyyəti və siyasi iradəsi sayəsində ölkədə ictimai-siyasi sabitliyin təmin edilməsinə, demokratik dövlət quruculuğuna, o cümlədən, məhkəmə-hüquq islahatlarına başlanılmışdır. Ölkəmizdə beynəlxalq standartlara cavab verən qanunvericilik bazası yaradılmış, demokratik prinsiplərə əsaslanan yeni məhkəmə sistemi təsis edilmiş, ədliyyə orqanlarının səlahiyyətləri genişləndirilmiş və onun qarşısında yeni vəzifələr qoyulmuş, şəffaf prosedurlar əsasında peşəkar hakim və ədliyyə korpusu formalaşdırılmışdır.

Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2006-cı il 19 yanvar və 17 avqust tarixli fərmanları ilə məhkəmə və ədliyyə orqanlarının inkişafının yeni mərhələsi müəyyən edilmiş, məhkəmə-hüquq sisteminin müasir dövrün tələblərinə uyğun olaraq təkmilləşdirilməsinə, ölkəmizin regionlarında hüquq infrastrukturunun genişləndirilməsinə şərait yaradılmışdır. İslahatların bu mərhələsində məhkəmə və ədliyyə orqanlarının inkişafının əsas məqsədləri əhəlinin hüquqi təsisatlara və hüquqi yardıma tələbatının ödənilməsi, yeni nəsil hakim və hüquqşünasların formalaşdırılması, məhkəmələrin müstəqilliyinin və məhkəmələrə inamın artırılması, məhkəmələrə və ədliyyə orqanlarına müraciət imkanlarının asanlaşdırılmasıdır. Əhaliyə göstərilən notariat və digər hüquqi xidmətlərin, hüquqi və fiziki şəxslərin dövlət qeydiyyatının, məhkəmə ekspertizasının, penitensiar müəssisələrin və məhkəmə icraçılarının işinin müasir tələblər səviyyəsində qurulması da ümdə vəzifə kimi qarşıya qoyulmuşdur.

Dövlətimizin başçısı cənab İlham Əliyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə 2004-cü ildən etibarən məhkəmə sisteminin daha da müasirləşdirilərək Avropa standartlarına tam uyğunlaşdırılması işinə başlanılmışdır. Bu məqsədlə yeni qanunvericilik bazası yaradılmış, hakimlərin müddətsiz - son yaş həddinədək təyinatı, onların fəaliyyətlərinin qiymətləndirilməsi və intizam məsuliyyətinin təkmil əsasları təsbit olunmuş, hakimlərin seçiminin Avropada ən mütərəqqi qaydaları müəyyən edilmişdir. Əhəlinin məhkəmələrə müraciəti prosedurunun daha da sadələşdirilməsi məqsədilə təkcə son iki ildə 12 yeni regional məhkəmə yaradılmış, hakimlərin sayı 2 dəfə artırılmışdır. Azərbaycanda aparılan məhkəmə islahatları nüfuzlu beynəlxalq qurumlar tərəfindən də təqdir edilir və dəstəklənir. Beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq və işgüzar əlaqələr səmərəli nəticələr verir.

Ədliyyə Nazirliyi 102 illik tarixi dövr ərzində zəngin, keşməkeşli yol keçərək müasir inkişaf mərhələsinə çatmış, dövlətin hüquq siyasətini həyata keçirən orqana çevrilmiş, səlahiyyətləri xeyli genişlənməmiş, cəmiyyətdə nüfuzu daha da yüksəlmişdir.

Ulu öndərin şah əsəri olan müstəqil Azərbaycan bu gün ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin qətiyyəti, yenilməz sərkərdə cəsarəti və diplomatik məharəti sayəsində çağdaş tarixinin şanlı mərhələsinə yaşayır. Otuz ilə yaxın mənfur erməni işğalçılarının əsarətində olan doğma Qarabağımız, dədə-baba torpaqlarımız Ali Baş Komandanın rəhbərliyi ilə müzəffər ordumuz tərəfindən azad edilmiş, ərazi bütövlüyümüz bərpa olunmuşdur.

Bir neçə ay bundan əvvəl "Qarabağ Ermənistanıdır" deyən, işğal altında olan torpaqlarımızda ardıcıl təxribatlar törədən, sərxoş vəziyyətdə Şuşa şəhərində yallı gedən və sərsəm bəyanatlar verməkdən utanmayan Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan Azərbaycan Prezidentinin qətiyyəti qarşısında diz çökərək məğlubiyətini etiraf etmişdir. Ali Baş Komandanımız, Azərbaycan Ordusu, igid əsgərlərimiz Paşinyan hakimiyyətini elə dalana diriyiblər ki, nə edəcəyini bilmir. Erməni xalqı Qarabağ kartı üzərində hakimiyyətə gələn Koçaryanların, Sarkisyanların, Paşinyanların iç üzünü vaxtında görmədiyi üçün illərlə bu qatillərin yağlı dillərinə, yalan vədlərinə, saxta bəyanatlarına inanmış, xülyalara uymuş və uçuruma yuvarlanmışdır.

Azərbaycan xalqının faciəsi, insanların qanı üzərində hakimiyyətə gələn, havadarlarına arxalanaraq soyqırımlar, saysız-hesabsız qətlər törədən Ermənistanın hərbi-siyasi rəhbərliyi öz xalqını da ağır vəziyyətə salmışdır. Təcavüz yolu tutan Ermənistanın iqtisadiyyatı tamamilə çökmüş, ölkə beynəlxalq aləmdə nüfuzunu itirmiş, siyasi qarşıdurmalar, terror yuvasına çevrilmişdir.

Qondarma "Dağlıq Qarabağ respublikası" xülyası Ermənistan rəhbərlərinin siyasi fəaliyyətinin əsasını təşkil etmiş və bu vasitə ilə öz xalqını aldadıb tora salmışdır. Amma indi onların özləri də tora düşmüşlər. Xalqın malını, dövlətin taladıqlarına, onlara qəsd etdiklərinə, öldürdükələrinə, incitdiklərinə görə Koçaryan, Sarkisyan, Paşinyan kimi insan qatilləri öz cəzalarını çəkməlidirlər. Axi, onlar qondarma Dağlıq Qarabağ uğrunda döyüşlərdə nəinki Azərbaycan xalqının övladlarına qəsd etmiş, eləcə də minlərlə erməninin ölümünə səbəb olmuşlar. Bu qatillər Dağ-

lıq Qarabağın əzəli Azərbaycan torpağı olduğunu bilməmiş deyildilər.

Fransada çıxan jurnalların birində "Hücumdan öncə" yazısını çap etdirən erməni jurnalist Bolain Sirasyan yazır: "Xocalını gözlerimlə gördüm. Hər yerdən qan iyi gəlirdi. Qar üstündəki kimsəsiz, sahsız cəsədlərdən qorxdum. Qorxdum ki, bu gün üçün heç vaxt Azərbaycan tərəfi, sabahkı nəsillər susmayacaq".

Erməni jurnalistin dediyi o gün gəlib çatdı. Erməni təcavüzkarları, insan qatilləri Azərbaycan Prezidentinin, Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin kəskin, qətiyyətli çıxışlarını, bəyanatlarını, tövsiyələrini eşidir, sülh yolunda atdığı addımlarını görürdülər. Onlar isə öz yollarından dönmür, insanları qırğına verməkdən çəkinmir, dinə-imana gəlmirdilər. Çünki babalarından qanıçən, cəllad, qəddar, xəyanətkar ruhda tərbiyə alıblar. Axi, onlar daşnak ideoloqu, türkün, azərbaycanlıların qanını hər an içməyə hazır olan və bunu bütün əsərlərində, çıxışlarında açıq-aydın ifadə edən, azərbaycanlı uşaqların başına gətirilən müsibətlərdən həzz alan zori balayanların yetirməlidirlər.

Balayanın yazdığı bu cümlələr ermənilərin əxlaqını, niyyətini, qanıçən əməllərini, alçaq sifətini ortaya qoyur: "Biz Xaçaturla ələ keçirdiyimiz evə girərək əsgərlərimiz 13 yaşlı bir türk uşağını pəncərəyə mısarmışdılar. Türk uşağı çox səssiz-səssiz salmasın deyə, Xaçatur uşağın anasının kəsilməmiş döşünü onun ağzına soxdu. Daha sonra 13 yaşındakı türkün başından, sinəsindən və qarnından dərisini soydum. Saata baxdım, türk uşağı 7 dəqiqədən sonra qan itirərək dünyasını dəyişdi. Ruhum sevincdən qürurlandı. Xaçatur daha sonra ölmüş türk uşağının cəsədini hissə-hissə doğradı, bu türklə eyni kökdən olan itlərə atdı. Axşam eyni şeyi daha 3 türk uşağına etdik. Mən bir erməni kimi öz vəzifəmi yerinə yetirdim. Bilirdim ki, hər bir erməni hərəkətlərimlə fəxr duyacaq". Məhz bu qəddarlığa, vəhşiliyə görə də Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan öz sözünü dedi, ordumuz düşməni yerini göstərdi. Qələbə bizimlədir və biz haqq mübarizəsində qalib gəldik.

Ermənistanın məğlub olması Azərbaycan-Rusiya-Ermənistan rəhbərlərinin üçtərəfli bəyanatlarından da aydın görünür. Biz döyüşlərdə böyük uğurlar qazanmağımıza, düşməni demək olar ki, məhv etməyimizə baxmayaraq, Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyev bir daha bəşəri dəyərlərə, beynəlxalq hüquq normalarına, sülhsevər təşəbbüslərə sadıqlığını nümayiş etdirdi, qan axıdılmasının, insan itkisinin, tələfatın tərəfdarı olmadığını bütün dünyaya göstərdi. Halbuki ordumuz, igid əsgər və zabitlərimiz zəfər yürüşünü davam etdirər, düşmənin qalan qüvvələrini bir neçə gün ərzində məhv edə bilərdi. Ancaq ölkəmizin başçısı erməni analarını bir daha gözüyə qoymaq istəmədi, zorla müharibəyə cəlb edilən gənclərə, yaşlılara qıymadı. Bu, böyük insanpərvərlik, ali hisslərə sahib olmaq, düşməni də olsa, insanı dəyərləndirmək nümunəsidir.

İmzalanmış bəyanat bir daha erməni əsgərlərini ölümdən qurtardı, müharibəni, insan tələfatını dayandırdı. Ermənistanın məğlub olmasını təsdiqlədi. Digər tərəfdən, azad olunmamış müəyyən kənd və rayonlarımızın sülh yolu ilə qaytarılmasına imkan yaratdı. Ermənistanın məxsus ərazidən Azərbaycanla Naxçıvanın quru yolla əlaqə saxlaması üçün yol çəkilişi mühüm hadisə kimi qiymətləndirilməlidir. Bu bəyanat Azərbaycanın mənafeyinə, gələcək proseslərin həyata keçirilməsinə tam uyğundur və dövlətimizin mövqeyini əks etdirir. Bunu dövlətimizin başçısı İlham Əliyev xalqa müraciətində, çıxışlarında xatırlatmış və zamanın bizim xeyrimizə işlədiyini bildirmişdir. Prezident İlham Əliyev 44 gün ərzində beynəlxalq təzyiqləri layiqincə dəf edərək bir daha bütün dünyaya göstərdi ki, biz müstəqil siyasət yürüdüürük, heç bir qüvvə Azərbaycanı haqq yolundan döndərə bilməz.

Bu gün xalqımız böyük sevinc içindədir. Dağlar diyarı Lerikdə də şanlı Qələbəmiz böyük coşqu ilə qeyd edilir. Bütün leriklilər kimi rayon məhkəməsinin kollektivi də uzun müddət gözlədiyimiz bu böyük Qələbə sevincini bizə yaşatdığına görə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Silahlı Qüvvələrinin Müzəffər Ali Baş Komandanı cənab İlham Əliyevə ürəkdən, bütün varlığı ilə təşəkkür və minnətdarlığını bildirir.

Atabəy KİÇİBƏYOV,
Lerik Rayon Məhkəməsinin sədri.